

مقایسه تطبیقی ساختار شهر اسلامی با شهر غربی

(با تأکید بر نظریه شهر ماکس وبر)

احمد پور احمد^۱، ابوذر وفایی^{۲*}

^۱ استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران

چکیده

ویژگی‌های فرهنگی و مکانی، پیشینه تاریخی و شرایط اجتماعی از عوامل مهم تشخیص و تمایز مجموعه‌ها در شهرها و کشورهای مختلف هستند. شهرهای دوره اسلامی، مبتنی بر ارزش‌های سنتی و بازاری از اندیشه‌ها و فرهنگ اسلام در تمامی جوانب هستند که بازتاب این اندیشه‌ها و ارزش‌های اسلامی در ساختار شهر، با تفکرات اندیشمندان غربی در خصوص مؤلفه‌های جامعه شهری قابل بررسی و تحلیل است. با عنایت به اینکه ماکس وبر برای جامعه شهری مشخصات و مؤلفه‌های خاصی برشمرده و معتقد است برای این که هر واحد اجتماعی، شهر محسوب شود باید حداقل دارای پنج ویژگی شامل برج و بارو، بازار، دادگاهی مستقل و برخوردار از حداقل قوانین داخلی مستقل، اشکال مختلف انجمن متکی بر انتخاب آزاد افراد و استقلال نسبی و قدرت اداره امور توسط کارگزاران برگزیده شهروندان (بورژواها) باشد، لذا این پژوهش بر آن است بر اساس مؤلفه‌های شهری برشمرده شده در نظریه ماکس وبر ساختار شهرهای اسلامی را مورد بحث و بررسی قرار دهد و به این پرسش‌ها پاسخ دهد: ۱- آیا جامعه شهری اسلامی در طول تاریخ دارای ویژگی‌های جامعه شهری مورد نظر وبر بود؟ ۲- آیا شهرهای حوزه تمدن اسلامی دارای سازمان اجتماعی - فضایی متمایز نسبت به دیگر حوزه‌های تمدنی بوده‌اند؟ در این پژوهش با مرور منابع و اسناد مختلف و معتبر در زمینه شهر اسلامی الگو و ساختار مورد توجه محققان شناسایی و مقایسه تطبیقی آن با نظریه شهر ماکس وبر انجام گرفته است. یافته‌های مورد نیاز در این پژوهش به روش اسنادی گردآوری شده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، اظهارات وبر در خصوص رد تعبیر شهر اسلامی به دلیل نداشتن مؤلفه‌هایی هم‌چون انجمن‌های صنفی و استقلال حقوقی و سیاسی در آن‌ها تعبیری ناقص است، چرا که مطالعات صورت گرفته توسط برخی از محققان، شرق‌شناسان و مورخان در خصوص شهرهای اسلامی، منجر به ارائه چندین مدل نسبتاً مشابه در ادبیات شهر اسلامی شده است، هم‌چنین تعالیم اسلامی نیز ویژگی‌هایی از شهر اسلامی را بیان می‌کنند.

واژگان کلیدی: شهر اسلامی، نظریه شهر ماکس وبر، شهرهای غربی. ساختار اجتماعی - فضایی شهر.

A comparative study of the structure of Islamic city and the western city (with an emphasize on Max Weber's theory of city)

Ahmad Pourahmad

Professor , Department of Geography, Urban Planning, University of Tehran

Abouzar Vafaei

Ph.D. Student of Geography and Urban Planning , University of Tehran

Abstract

Cultural and locational characteristics, historical background and social conditions are among the important factors for the distinction of complexes in different cities and countries. The cities of Islamic period are based on traditional values and a reflection of ideas and culture of Islam in all aspects. The reflection of these Islamic ideas and values in the structure of the city, with the thoughts of the western thinkers on the components of urban society is worth reviewing and studying.

Considering the fact that Max Weber has enumerated specific features and components for the urban society and believes that in order to consider each social unit as a city , it should have at least five features including : tower and rampart , bazar , independent court enjoying the minimum independent local rules, different forms of associations based on free election of individuals and relative independency and power to administrate the affairs with the agents selected by citizens(bourgeois) .

Thus, based on the urban components enumerated in the Max Weber's theory, this research intends to study the structure of Islamic cities and respond to these questions: 1. Has Islamic urban society had the features of urban society noticed by Weber in the course of history? 2. Have the cities of Islamic civilization domain had a social -spatial organization distinguished from the other civilizational domain?

In this research, reviewing the different and creditable sources and different on Islamic city, the model and structure noticed by researchers have been identified and a comparison study with the Max Weber's theory of city has been made. The findings necessary in this research have been collected in documental method. The results of the research show that the Weber's views on rejecting the interpretation of Islamic city due to lack of components such as guilds and legal and political autonomy in them are an incomplete interpretation. Because studies performed by some of the researches, orientalist and historians on Islamic cities have led to the presentation of some relatively similar models in the literature of Islamic city. The Islamic teachings also state some features of an Islamic city.

Keywords: Islamic City, Max Weber's Theory of City, Western Cities, City Social-Spatial Structure.